

Estetisk filosofiska fakulteten

Marie Jonsson

Elever i särskola

Från segregering till inkludering

Students in special school

From segregation to inclusion

Examensarbete 15 högskolepoäng
Lärarprogrammet

Datum: 08-02-28

Handledare: Sandra Berginge

Abstract

The purpose of my study is to find out how students who are going to special school feel about going to that type of school compared to going to the regular school. I also want to know what they know about integration and *a school for all*, if they even know about the research that has been done and still is being done. I chose to interview two students to find out what they think about the subject. The two students go to different programs of special school in high school. I chose the method of interviewing because I wanted to get a vivid conversation and to be able to do follow-up questions. (Bryman 2001)

To find some material to the interviews I also want to find out what researchers and politicians actually mean with the conceptions *integration*, *inclusion* and *a school for all* by reading literature. I want to see if the opinions of the authors are alike, to get a clearer view of what goals they are striving towards.

The result of my study is a bit different compared to what I have read in the literature. The researchers and authors of the books seem to really believe that inclusion is the best option both in social and learning aspects. The students that took part in my interviews are feeling more content with their school-situation today than they have done before, when they were students in regular schools. They feel that for the first time they get an education where they can take part and make progress. One of the students think that *a school for all* could work for real and the other student thinks that it looks nice in theory but he can not see it actually work in reality.

Keywords: special school, integration, inclusion, *a school for all*.

Sammanfattning

Syftet med min studie är att ta reda på hur elever i särskola ställer sig till att gå i särskola jämfört med att gå i vanlig skola. Jag vill också ta reda på vad de vet om integrering och en skola för alla, om de överhuvudtaget vet om att det pågår forskning i ämnet. Jag har använt mig av intervjuer för få en bild av hur det kan upplevas av studenter. Jag gjorde en intervju vardera med två elever som går i gymnasiesärskola på olika program. Jag valde intervjuer för att få ett levande samtal och för att kunna ställa följdfrågor. (Bryman 2001)

För att få en bakgrund och stoff till mina intervjuer vill jag också ta reda på vad forskare och politiker egentligen menar med olika begrepp som *integrering*, *inkludering* och just *en skola för alla* genom att läsa litteratur. Jag vill se om jag i litteraturen kan hitta likheter mellan betydelserna hos författarna för att kunna få en klarare bild av vad man strävar mot.

Resultatet jag fick av min undersökning skiljer sig lite från det jag läst i litteraturen. Forskarna verkar vara fast beslutna om att inkludering är det bästa både socialt och undervisningsmässigt. Eleverna jag intervjuade trivs dock bättre i sin skolsituation på särskolan än den de upplevt tidigare under sin skolgång i vanliga grundskolan. De känner också att de för första gången får en undervisning där de kan tillgodogöra sig information och komma framåt i sin utveckling. En av eleverna tror på att *en skola för alla* kan fungera och den andra tycker att det låter fint i teorin men har svårt att se hur det skulle fungera i praktiken.

Nyckelord: särskola, integrering (olika nivåer), inkludering, *en skola för alla*

Innehållsförteckning

Abstract

Sammanfattning

1 Inledning.....	5
1.1 Syfte.....	5
1.2 Frågeställning.....	5
2 Litteraturgenomgång.....	5
2.1 Särskola.....	6
2.1.1 Lagar och dokument.....	6
2.1.2 Särskolans indelningar.....	6
2.2 En skola för alla.....	7
2.2.1 Deklarationer och dokument.....	7
2.2.2 Från segregering till en skola för alla.....	8
2.3 Lärares roll vid inkludering.....	11
2.4 Sammanfattning av litteraturgenomgång.....	11
3 Metodbeskrivning.....	11
3.1 Undersökningsgrupp.....	12
3.2 Genomförande.....	12
3.3 Etiskt förhållningssätt.....	14
3.4 Metodkritik.....	15
4 Resultat.....	16
4.1 Sammanfattning av resultat.....	20
5 Diskussion.....	20
5.1 Särskola - Lagar och dokument.....	21
5.2 En skola för alla – deklarerationer och dokument.....	23
5.3 Från segregering till en skola för alla.....	25
5.4 Lärares roll vid inkludering.....	28
5.5 Diskussion av resultat.....	29
5.6 Slutsats.....	31
5.7 Fortsatt forskning.....	32

Referenslista

Bilaga 1

1 Inledning

Jag vill undersöka vad elever som går i särskola på gymnasiet anser om *en skola för alla*. Många av de elever som idag går i särskola skulle, enligt författarna till de böcker jag läst under mitt arbete, kunna passa bra in i vår vanliga skola. För detta skulle det behövas att man förändrade sättet att undervisa och viktigast av allt förändrade grundsynen hos de styrande och många av våra lärare ute i skolorna. Emanuelsson (2001) säger att man inte kan ta för givet att alla vill gå i inkluderade skolor och inte heller att det passar alla då anledningarna att man går i särskola är så spridda. Inom utbildningen jag gått här på Karlstads Universitet har många lärare brunnit för uttrycket *en skola för alla*, och att man ska tycka att det är något att sträva efter har varit självklart. Jag tror att det är viktigt att veta hur eleverna som det handlar om ställer sig till olika frågor innan man börjar sträva mot mål över deras huvuden. Jag tycker att det är viktigt att jag som lärare vet vilken ståndpunkt jag har i frågor som rör *alla* barn. Jag vill därför genom att prata med elever som tillhör särskolan ta reda på vad de som det faktiskt handlar om tycker. Skulle man hellre vilja finnas i en skolmiljö där alla lär sig på sina egna villkor i klasser där alla går tillsammans? Trivs man bra i den skolmiljö man finns i idag? Känner elever i särskolan sig segregerade bara för att de inte är integrerade? Förstår man som elev ens att det skulle kunna finnas valmöjligheter, att man kan kräva sin rätt hos våra politiker? Vet man vad som står i styrdokument och liknande? Under arbetet kommer jag använda begrepp i den text jag skriver som jag här förklarar vad jag menar med.

Vanliga skolan = Grundskolan och gymnasiet

En skola för alla = En inkluderad skola där alla är delaktiga och där särskolan därmed inte behövs.

1.1 Syfte

Syftet med min undersökning är att ta reda på hur några särskoleelever ställer sig till att gå i särskola jämfört med att vara inkluderade i den *vanliga* skolan.

1.2 Frågeställning

Vilken syn kan elever i särskolan ha på en inkluderad skola?

2 Litteraturgenomgång

Under denna rubrik vill jag redogöra för utvalda delar i min frågeställning.

2.1 Särskola

Jag valde att börja min litteraturundersökning med att titta i en ordlista för att se vilken definitionen av ordet särskola som fanns där. Det stod: Särskola – skola för utvecklingsstörda barn (Lagman, Bergman, Hultman & Lagman, 1987).

2.1.1 Lagar och dokument

I Skollagens 6:e kapitel finns lagar som rör särskolan, där det står att utbildningen i särskolan syftar till att ge en anpassad utbildning för alla barn och ungdomar som inte kan gå i vanlig grundskola och gymnasieskola. Utbildningen ska så långt det är möjligt motsvara den som ges i vanliga skolan. Det står vidare att särskolan finns för de barn och ungdomar som inte kan gå i grundskola eller gymnasieskolan för att de är utvecklingsstörda. Särskolan styrs av kommunerna. Barn ska tas emot i grundskolan men om de inte bedöms kunna nå upp till de kunskapsmål som finns i grundskolan för att de är utvecklingsstörda så ska de tas emot i särskolan istället. (Läraryrket, 2004). Det finns nationella mål för särskolans verksamhet, Molin (2004) beskriver vilka instanser som styr dessa.

Nationella mål för särskolan finns i skollagen, program mål finns i läroplaner och kursplaner. Detta är skolans nationella styrdokument. Kommunala mål beslutas och fastställs av varje kommun, dessa mål är till för att visa hur kommunen ska utvecklas och förändras för att uppnå de nationella målen. Lokala mål är de mål som sätts upp på varje skola och fastställs av rektor i området. Dessa mål kan brytas ned till program mål utifrån de ramar som finns i styrdokumentet. (s.27)

2.1.2 Särskolans indelningar

Molin (2004) berättar i sin bok om särskolans uppdelning. Det finns två delar av den kommunala särskolan, de är den *obligatoriska särskolan* och den *frivilliga särskolan*. Den obligatoriska särskolan är till för dem som är mellan 7 och 16 år och den omfattar grundsärskola för dem som har lindrig utvecklingsstörning och träningskola för de elever som har måttlig eller grav utvecklingsstörning. Grundsärskolan är indelad som den vanliga grundskolan med årskurs 1-9, man kan läsa ett 10:e år om man vill. Den frivilliga särskolan innefattar gymnasiesärskolan och särsvux. Gymnasiesärskolan är till för dem mellan 16 och 21 år och delas in i yrkesutbildning, yrkesträning och verksamhetsträning. Gymnasiesärskolan består av ett antal fyraåriga program. Särsvux är till för att ge vuxna utvecklingsstörda kunskaper som ungdomar får i grundsärskolan och gymnasiesärskolan.

2.2 En skola för alla

En skola för alla är ett begrepp som används inom skolpolitiken men det finns nästan lika många olika definitioner för begreppet som människor som använder det. I följande avsnitt kommer jag att presentera hur begreppet beskrivs i olika texter.

2.2.1 Deklarationer och dokument

Den 7-10 juni 1994 samlades deltagare från 92 regeringar och 25 internationella organisationer i den spanska staden Salamanca. Mötets mening var att ge Uneskorådet, som är ett FN-organ, uppdrag att få regeringar att arbeta mer för en skola för alla. Uppdraget innebär att man vill främja principen om en integrerad skolgång och försöka göra det möjligt för skolorna att betjäna alla elever. Unesco är rådet för främjande av undervisning, vetenskap och kultur. Sverige har varit med i Unesco sedan 1951 men regeringen undertecknade inte deklARATIONEN. DeklARATIONEN som uppkom under detta arbete kallas SalamancadeklARATIONEN. Svenska Uneskorådet (2001) I deklARATIONEN står:

Vi tror och deklarerar att:

- utbildningssystemen skall utformas och utbildningsprogrammen genomföras på sådant sätt att den breda mångfalden av dessa egenskaper och behov tillvaratas.
- elever med behov av särskilt stöd måste ha tillgång till ordinarie skolor som skall tillgodose dem inom pedagogik som sätter barnet i centrum och som kan tillgodose dessa behov. (s.16)

DeklARATIONEN tar vidare upp vikten av att anpassa kursplanerna till barnens behov istället för att sträva mot mål som blir svåra eller omöjliga att uppnå för dem. Man vill att skolorna ska erbjuda alternativa kurser som passar barn med olika förutsättningar och intressen.

Läraryrket(2004) har ett utdrag ur Skollagen som redogör för att undervisningen ska anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Utbildningen ska också vara likvärdig inom varje skolform oavsett var i landet den finns. Läroplanen för de frivilliga skolformerna 94 (Lpf 94) tar upp vad lärare behöver tänka på när det gäller den skiftande kunskapsnivån som finns i en klass. Man hävdar att hänsyn ska tas till elevers olika förutsättningar, behov och kunskapsnivå. Det finns olika sätt att nå målen för utbildningen men särskild uppmärksamhet måste ägnas åt de elever som har svårigheter att nå målen. Man vill Lpf 94 trycka på att undervisningen därför aldrig kan göras lika för alla. Brodén, Högefjord & Petersson (1994) säger att skolan arbetar med kunskapsdefinierade mål som är anpassade efter *normalbegåvade* elevers förmåga. Författarna säger att om man istället utgår från varje enskild elev och ser deras förutsättningar för utveckling och inläring och sedan anpassar

undervisningen efter deras förmåga, då är inte eleverna handikappade genom sina skador eller funktionsnedsättningar. Författarna hävdar att det är först när förutsättningar och förväntningar inte överensstämmer som funktionshindret blir ett handikapp.

2.2.2 Från segregering till en skola för alla

En skola för alla kan som sagt betyda olika saker för olika människor och här följer några fler förklaringar och önsknings om vad begreppet betyder och kan komma att betyda i framtiden. Många menar att vara en del av särskolan innebär att man är segregerad från den delen av skolan som de flesta tillhör, att man inte finns inom normalfördelningskurvas ramar och därför inte passar in. Emanuelsson (2001) skriver att integreringens motsats är segregering dvs. avskiljande och/eller särskiljande och att detta är ett hot mot integration. Han skriver vidare att ett hot mot utveckling av integrerad gemenskap finns i värderingar som leder till utpekande av dem som är avvikande och att det kan leda till de mindre värdas utfrysning. Med mindre värda menar han ”de som man kan tänkas avskilda från helheten utan att denna tar skada av detta”.(s.11) För att komma en bit på väg mot inkludering införde politikerna i Sverige något som heter integrering av enskilda eller individintegrering. Molin (2004) skriver att ytterligare en undervisningsform inom särskolan brukar benämnas individintegrering. Det innebär att eleven går i en vanlig klass (i grundskolan eller gymnasiet) men följer särskolans kursplan. Emanuelssons (2001) menar att enskilda gruppmedlemmar alltför ofta kallas integrerade, vilket antyder att de inte ses som en naturlig del av gruppen utan måste betecknas på ett särskilt sätt. Han skriver vidare att man räds integreringen för att det kräver många förändringar och att man av många olika anledningar är rädd för vad förändringar innebär. Emanuelsson (2001) tror att det främsta skälet till att man är rädd för förändringen är att den skulle verka hämmande för eliten, studiebegåvningarna och kunskapsutvecklingen i samhället som man anser är viktigare. Han säger att resultatet av denna rädsla är en fortsatt segregation i skola och samhälle som man hellre kallar differentiering. Författaren tycker att det olyckliga med att använda begreppet integrering i sammanhang som dessa (där utgången är så tydligt negativ) är att båda grupperna förenas i uppfattningen att integrering skulle vara dåligt för de svaga eleverna.

Inom diskussionen om en skola för alla används begreppet *normaliseringsprincipen*. Molin (2004) skriver om vad det innebär och om missförstånd som kan uppkomma när det förs på tal. Han vill en gång för alla med hjälp av en undersökning gjord av Tideman år 1997 redogöra för vad principen verkligen innebär:

Normaliseringsprincipen innebär inte att personer med utvecklingsstörning ska bli normala utan att de ska ha en normal livssituation, en situation som andra inom samma områden. På detta sätt har normaliseringsprincipen ett politiskt innehåll. Den handlar om att fördela samhällets resurser mer rättvist, att skapa jämlika förhållanden och att eftersatta grupper ska få möjlighet att leva ett normalt liv. (s.25)

För att normaliseringsprincipen ska få genomslag behövs arbete med integrering. Politiker och många inom lärarkåren talar om olika slags integrering. Enligt Molin (2004) finns fyra olika typer av integrering. *Fysisk integrering* innebär ett geografiskt närmande eller lokalmässig integrering. Man kommer alltså närmare en grupp människor rent fysiskt. *Funktionell integrering* är den del av integreringen som innebär att man använder samma lokaler, t ex. matsal etc. *Social integrering* är upplevelsen av att man tillhör samma grupp, att man är en naturlig del av en gemenskap. Den sista betydelsen benämner Molin (2004) som *samhällelig integrering* som är vad en social integrering till slut kan leda till. Det är när man kan vara med och ta del av samhällets olika resurser och själv kan påverka sin situation i samhället.

För att gå djupare i vad begreppet integrering egentligen står för har jag vänt mig till Emanuelsson (2001) som skriver att integrering kan stå både för en målsättning och utvecklingsprocesser som leder till målet integration. Det betyder att man strävar efter en gemenskap där alla har en naturlig plats och alla är delaktiga. Han menar vidare att man inte kan hävda att det skulle finnas risk för att integrering kan drivas för långt så att man inte mår bra av det. Han säger att det däremot kan bli sådana effekter av felplaceringar och att vi erfarit det i alltför många sammanhang. Emanuelsson (2001) tar vidare upp att integrerad undervisning inte kan bli meningsfull om inte undervisningens innehåll bearbetas och förändras. Om innehållet inte förändras har ändringen av skolan som sådan ingen eller litet värde. Enligt författaren kan en elev vara lika segregerad i en vanlig klass som om den gick i särskola, om denne inte har möjligheter till full delaktighet både socialt och undervisningsmässigt. Emanuelsson (2001) menar att det som görs för elever med särskilda behov kan gynna alla elever. Han har lånat ett citat av Magne(1982) där detta framkommer: ”Specialpedagogiska åtgärder behövs inte bara för dem som har ett handikapp utan också för många andra, emedan dessa andra kan ha utvecklat fördomar och felaktiga tankar om handikapp.”(s.15) Emanuelsson (2001) ger sin syn på hur detta skulle kunna se ut genom att beskriva att förutsättningarna för integrering handlar om utveckling av kollektivets kunskaper

och förmågor. Han menar att om man ser på det med andra glasögon än integreringens så satsar man på elevens kunskande istället för kollektivets. Man ser inte alla elever som resurser och man ser inte att alla har något att ge, efter sina egna möjligheter. Som lärare ser man det oftast inte som att situationen är svår utan att eleven som har ett behov är svår och löser detta problem genom att utestänga elever, istället för att hjälpa elever så svårigheterna minskas. Det är dock lärarens uppgift att lösa problem och se till att undervisningen görs tillgänglig för alla, menar Emanuelsson (2001). Han beskriver vidare att begreppet integrering står för något som händer mellan människor i olika grupper och gemenskapsformer. Både Mohlin (2004) och Emanuelsson (2001) kan uppfattas ha en negativ syn på små undervisningsgrupper i sina böcker men Emanuelsson(2001) ifrågasätter senare detta. Han säger att arbete med särskilda undervisningsgrupper inte behöver vara något dåligt utan att det i vissa situationer kan det vara det enda möjliga arbetssättet. Men han säger också att det inte är det önskvärda, han tycker att alla bör finnas i klassrum med en lärare.

Emanuelsson (2001) vill att vi håller isär begreppen integrering och integration. Han menar att integrering är en ofullständig process med ett mål i integrationen eller inkludering som Mohlin (2004) hellre kallar det. Skillnaden är att i en inkluderad skola finns inga segregerade, ingen process och inget mål att uppnå. Där har man redan kommit fram och en skola där alla är inneslutna finns redan. På engelska finns ordet *mainstream* som i stora drag betyder *bred väg*, vilket är ett begrepp som börjat användas på svenska i inkluderingsammanhang. Man vill gärna tänka på inkludering som en väg där alla tar sig fram och får plats, där alla har samma möjligheter. Detta är vad både Mohlin (2004) och Emanuelsson (2001) vill mena med *en skola för alla*. Ett annat ord som vi lånat och försvenskat är inklusion som vidare blir inkludering, som jag skrev ovan är det vad många vill mena med *en skola för alla*. Inklusion betyder just *inhålla* eller att *anse som en del av helheten*. Detta är vad man stävar efter under integreringen. Molin (2004) skriver att inkludering och integrering är något att sträva efter endast där segregation finns, för om segregation inte existerar så finns inget mer arbete att göra. Han säger att inkludering beskrivs som en rättighet för alla medborgare. Man ska få vara delaktig i allt som rör ens liv. Han tänker att betydelsen av inkludering kan sammanfattas i en tes som lyder: ”Det är skolan som ska förändras så att den passar alla elever, inte att eleverna ska anpassas till skolan.”(s.17) Emanuelsson (2001) skriver att integration är något att sträva efter då alla är födda med lika människovärde oavsett brister:

Ett samhälle kan inte bortse från att alla föds med olika förtjänster och brister. Normen får aldrig bli ”den perfektes rätt”. Ett samhälle som utvecklar eller strävar efter en sådan norm bör i stället betraktas som handikappat i den mening att det är oförmöget att behandla alla sina medborgare som likvärda. (s.35)

2.3 Lärarens roll vid inkludering

Shippen, Crites, Houchins, Ramsey & Simon (2005) diskuterar lärares roll när det kommer till inkludering och de är övertygade om att en speciell utbildning av lärare kommer att krävas vid en inkludering av elever i särskola. De säger att lärare idag känner att de inte har adekvat utbildning för att kunna ha alla sorters elever i sina klassrum. En studie gjordes år 1990 och resultatet visar att 90 % av lärarna som deltog i studien känner att deras utbildning inte var stark nog för de ska kunna arbeta i en inkluderad skola.

2.4 Sammanfattning av litteraturgenomgång

Politiker och styrdokument talar om *en skola för alla* och forskarna och författarna till böckerna och dokumenten jag läst verkar vara överens om att inkludering av barn i särskola vore det bästa för alla parter. Shippen m fl. (2005) funderar lite mer på vad detta betyder för lärarna än de andra. Eftersom funktionshinder yttrar sig på många olika sätt så vill ingen stänga dörren helt för individuellt anpassade undervisningsgrupper, men det önskvärda är att kunna ha alla elever tillsammans i en skola för alla. Med förändringar av organisation, värderingar och med mer kunskap hos lärare tror man att visionen en dag kan bli möjlig och att målet med inkludering kan bli uppnått. Alla skolor i Sverige arbetar inte med integrering men arbetet är igång på de flesta ställen. En del skolor har kommit längre i sitt arbete än andra och integreringen ser olika ut på de ställen där man arbetar med den. Den dag man lyckats att få bort segregering av elever, socialt och kunskapsmässigt har man nått målet som är inkludering men det har ännu inte uppnåtts någonstans i Sverige.

3 Metodbeskrivning

I mitt examensarbete har jag bestämt mig för att göra min undersökning med semistrukturerade intervjuer som är en kvalitativ undersökningsmetod. Jag valde denna metod för att personerna jag intervjuar ska få berätta precis vad de tycker och känner om det ämne jag undrar över och för att jag ska kunna ställa följdfrågor. Bryman (2001) skriver att semistrukturerade intervjuer innebär att intervjuaren har en intervjuguide med frågor som

berör ämnet man undrar över. Frågorna i guiden behöver inte komma i samma ordning under intervjun och frågor som inte ingår i den kan också ställas. Genom att använda denna metod hoppas jag få nya vinklingar och fler åsikter om det jag hittat när jag läst till min litteraturgenomgång.

3.1 Undersökningsgrupp

I undersökningen har jag valt att intervjua två elever som idag går i särskola på gymnasiet i en mellanstor svensk stad, en kille och en tjej. Jag valde just de eleverna för att jag trodde att de med tanke på deras ålder lättare kunde förstå mina frågeställningar och de själva kunde välja om de ville delta i min intervju eller ej. Jag tror att eleverna jag valde har större erfarenhet av skolan än de som t ex går i mellanstadiet och de vet mycket om vad det innebär att gå i särskola. Jag ville att eleverna skulle ha erfarenhet av både vanlig skola och särskola för att de då skulle kunna göra jämförelser och veta hur det ser ut i båda miljöerna.

Min första tanke var att intervjua fyra personer och använda mig av resultatet från alla fyra. Jag ville intervjua två elever från särskolan på högstadiet och två från gymnasiesärskolan. Jag valde bort de intervjuer jag gjorde på högstadiet för att det resultat jag fick ut av intervjuerna inte gav något till min undersökning. Beroende på min ovana att intervjua, att eleverna inte riktigt förstod mina frågor och att rummet vi satt i var ett litet förråd som var svårt att göra inbjudande så blev inte intervjuerna som jag föreställt mig. De elever som jag intervjuade var för unga för att vara insatta i och förstå mina frågor, därför fick jag inga givande svar. Jag valde därför att se de första intervjuerna som en pilotstudie. När jag gjorde fyra intervjuer tänkte jag att skillnader mellan kön kanske skulle komma fram och lysa igenom men när undersökningen blev så liten så ser jag att några sådana slutsatser inte går att dra.

3.2 Genomförande

Jag har valt intervju som min undersökningsmetod för att jag vill få ett samtal runt frågorna och inte bara svar på de frågor jag förberett innan. Jag vill kunna ställa följdfrågor och föra ett samtal som blir avslappnat för dem jag intervjuar, därför blev det just semistrukturerade intervjuer. Bryman (2001) skriver att med denna metod får intervjuaren större frihet att styra över hur intervjun utformas. Jag bestämde mig för att göra intervjuer ganska tidigt för att kunna ställa följdfrågor och jag trodde att jag skulle behärska metoden bättre än jag faktiskt

gjorde. Jag planerade mina intervjuer efter att jag läst min litteratur och frågor uppkom under tiden. Ett missförstånd gjorde att jag inte fått med mig att man skulle visa intervjuguiden för sin handledare, detta gjorde att min intervjuguide blev utformad och godkänd sent på kvällen innan intervjuerna skulle ta plats. Detta gjorde att hela intervjuplaneringen jag gjorde innan föll eftersom jag fick göra om några frågor, detta kan ha medverkat till min osäkerhet under intervjuerna. Efter att intervjuerna var gjorda frågade jag om jag fick återkomma till eleverna om jag kom på fler frågor eller kände att det var något jag inte riktigt förstått, efter att jag lyssnat igenom intervjuerna efteråt. Detta hanns alltså inte med pga. en rad missförstånd och att de hade jullov, annars var det ok för båda två. Intervjuerna tog plats en förmiddag i november i ett konferensrum på skolan. När jag kom till skolan blev jag visad till rummet så varken jag eller eleverna hade möjlighet att välja. Det var å andra sidan ett bra rum som gav en lugn känsla och man kunde göra belysningen behaglig. Hade jag kunnat välja själv hade jag valt ett liknande rum, jag kan inte svara för hur de jag intervjuade kände. Först kom Therese in till rummet där vi skulle sitta och vi presenterade oss för varandra. Jag berättade för henne att jag skulle spela in intervjun på min telefon och berättade om sekretessen. Therese verkade självsäker och ville svara på alla frågor som fanns med på intervjuguiden, däremot verkade hon ha svårt att avgöra hur mycket hon kunde berätta för mig. Hon svarade avvikande på många följdfrågor och det blev mycket ”ja”, ”nej” och ”jag vet inte”. Att försöka igen och att lirka med henne visade sig ganska snart inte hjälpa. Efter Therese var det Eriks tur, även med honom presenterade jag mig och förklarade för honom hur det hela skulle gå till. Han verkade lite lugnare än Therese och visade att han var sugen på att berätta saker för mig. Det var också lättare att få veta mer om saker han berättade för mig än det var med Therese. Genom att berätta mer om mig själv, min ovana i att intervjua och min osäkerhet hade jag kanske kunnat göra Therese lite lugnare så att hon vågat öppna sig som Erik. Intervjuerna tog kort tid att genomföra både på grund av korta svar och på grund av att jag själv blev stressad av situationen och ibland hade svårt med att föra samtalet vidare. De korta svaren tror jag berodde på att de jag intervjuade inte känner mig och att det var svårt för dem att veta vad det egentligen var jag ville veta och kanske en misstänksamhet om hur deras svar skulle användas. Jag berättade tydligt för dem att ingen skulle kunna härleda svaren till dem men jag kan tänka att jag själv inte heller skulle vilja berätta allt om mig själv i en sådan intervju. Intervjun med Erik tog 14 min och 52 sek och den med Therese tog 7 min och 46 sek. Samtalen blev inte så djupa, trots att jag försökte få eleverna att berätta mer. Det var lättare att få svar som gick att diskutera vidare av Erik vilket gjorde intervjun med honom längre. Vad detta berodde på vet jag inte men alla har väl olika personligheter och Therese har

ju annat i in ryggsäck än Erik, detta gör givetvis att deras svar och sätt att svara på skiljer sig från varandra. Jag hade planerat att göra fyra intervjuer först. De andra två eleverna jag ville intervjua går på högstadiet. Efter att de intervjuerna var klara insåg jag att resultatet inte skulle gå att använda i arbetet för att svaren inte gav mig något för undersökningen. Deras svar var ofta svar på helt andra frågor än de jag undrade över och deras unga ålder gjorde att de inte förstod varför jag var där. Det känns som att de trodde att samtalet mellan oss var på ett vänskapligt plan och att de berättade saker som skulle göra att jag tyckte bra om dem. Deras svar stämde inte alltid överrens med verkligheten och de berättade hellre om sin katt hemma än om sin skolsituation. Jag hade kunnat undvika detta genom att vara ännu tydligare mot deras lärare med vilka sorts elever jag ville intervjua. De hade kanske kunnat välja ut elever som passade bättre för min typ av intervju, å andra sidan hade klassen få elever och det var svårt för dem att hitta någon som var frivillig. På grund av tidsbrist och dålig planering blev det inte fler intervjuer senare heller. Mitt i elevernas jullov insåg vi att min empiri var tunn, vid denna tidpunkt fanns inte möjlighet att få tag i elever som kunde ställa upp på intervjuer och strax efter var det dags för inlämning inför seminarium. Jag inser att detta gör att min undersökning är tunn och att det därför inte går att finna någon direkt sanning i den. Man kan inte dra några vetenskapliga slutsatser utifrån den, men den kan användas som en förstudie för någon som vill undersöka något under samma ämne. För att undvika att detta hänt hade min dialog med min handledare kunnat vara rakare, då hade missförstånd undvikits och mer tid hade funnits till att göra fler intervjuer. Kanske kunde jag valt en annan metod som enkätundersökning för att slippa ha en framstående plats själv och därför undvika att min osäkerhet påverkade svaren, men då hade jag förlorat möjligheten att ställa följdfrågorna som i fallet med Erik var de som gav mest information.

3.3 Etiskt förhållningssätt

Enligt Bryman (2001) är de grundläggande etiska frågorna att man informerar de man ska intervjua om syftet med undersökningen, att de är medvetna om att det är frivilligt och att de när som helst kan avbryta om de uppfattar situationen som obehaglig. Det är också viktigt att tala om att de som vill vara med på intervjun kommer att stå under största möjliga sekretess och att uppgifterna endast kommer att användas i den studie det gäller. Därför ringde jag några dagar innan den aktuella tidpunkten en samordnare på skolan och berättade för honom om arbetet och min önskan om intervjuerna. Jag berättade om sekretessen och han ville gärna hjälpa mig att leta fram frivilliga till mina intervjuer. Även när jag träffade eleverna berättade

jag om sekretessen och om hur intervjun skulle te sig och att deras uppgifter och det som sades endast skulle behandlas av mig och för denna studie. I mitt resultat har eleverna fått fingerade namn för att skydda deras identiteter.

3.4 Metodkritik

Det val jag gjorde av metod känner jag var riktigt för studien, jag inser dock att just intervjuer inte är det jag är bäst på. Att intervju är i vanliga fall enligt mig en given metod för en sådan här undersökning men omständigheter påverkar alltid. I detta fall beror det tunna resultatet mycket på mig, en del på dålig kommunikation och missförstånd och lite på svåra intervjupersoner. En enkätundersökning hade kanske passat min person bättre men den hade inte passat undersökningen lika bra eftersom platsen för följdfrågor hade försvunnit och mycket av informationen från åtminstone Erik hade försvunnit. Det går inte att dra några vetenskapliga slutsatser av mitt arbete eftersom jag bara intervjuat två personer och eftersom just de personerna inte alltid svarade på ett sätt som gav mig ett tydligt resultat. I mitt resultat får man alltså bara en liten bild av hur några elever i särskola kan uppfatta sin skolsituation och inte en bild av hur det verkligen är. Jag känner att jag inte övat tillräckligt på metoden att intervju innan och jag tycker att det är svårt att ha *personliga samtal* med människor jag inte känner. Detta tror jag kan ha stor betydelse för mitt resultat för att det troligen märktes av både Therese och Erik att jag var obekvämt i situationen. Om jag varit lugnare och haft mer planering bakom mig så kunde intervjuerna kanske ha utförts på ett sätt som gav djupare svar. Det hade kanske också medfört en mer avslappnad atmosfär där Erik och Therese känt sig friare att svara mer öppet på mina frågor. När jag blev stressad syntes det nog i mitt kroppsspråk och jag hade ibland svårt att formulera följdfrågor som gav givande svar. Jag kände också efter första intervjun att jag troligen inte skulle få ut mer av en andra intervju eftersom jag är så pass osäker, trots att ha läst metodböcker och gått på lektioner. Detta alternativ försvann också i och med att elevernas jullov inföll under den tidpunkten så att jag inte kunde nå dem. Nu i efterhand kan jag känna att jag ändå skulle ha gjort ett försök till, kanske försökt hitta dem under deras lov. Men då känns det samtidigt som att jag kränkt dem och att jag gått för djupt in i deras privata sfär. Jag skulle också ha kunnat intervju fler personer för att få ett bredare resultat, eller kanske t o m förstärka det resultat jag redan fått. Jag insåg ganska snart att det i min studie inte skulle framgå någon skillnad mellan könen då jag bara hade två stycken att intervju. Det kan lika gärna ha varit skillnad mellan personerna som gjorde att svaren skildes åt. Genom resultatet av min undersökning kan jag inte avgöra

hur stor skillnaderna eller likheterna är mellan vad författarna säger och vad alla elever i särskola säger är. Men jag kan ge en bild av hur två elever känner angående det vi samtalat om.

4 Resultat

För att ge en tydligare bild av de jag intervjuat kommer en kort presentation av de två eleverna som jag valt att intervjua, deras namn är fingerade. Efter presentationen kommer frågorna som fanns med på intervjuguiden (se bilaga 1) och en sammanställning av de svar jag fick.

Erik är 19 år och går på ett specialutformat gymnasieprogram som kallas för *Lilla fordonsprogrammet* i en mellanstor svensk stad. Innan har han gått i vanligt högstadium men det har inte fungerat särskilt väl och han har haft problem med kärnämnen och lärare. Han känner att han inte fått det stöd han behövt tidigare i skolan, men att det nu fungerar bra.

Therese är 17 år och går på *Barn och fritidsprogrammet*. Hon har ganska nyligen bytt till detta program från *Lilla fordonsprogrammet* på grund av att det inte fungerat med klassen där. Hon var ensam tjej och detta skapade problem. Innan hon började på gymnasiet har hon gått på vanligt högstadium i två år, hon flyttade sedan till en annan ort där hon fick gå om ett år. Hon känner att hon inte fått den hjälp och det stöd som hon behövt innan men att det nu fungerar.

Hur ser din skoldag ut?

Jag frågade Erik och Therese hur en typisk skoldag ser ut för dem eftersom jag inte visste om det var stor skillnad mellan program inom gymnasiesärskolan och program i den vanliga gymnasieskolan. Både Erik och Therese går på sådana program där de utanför det som programmen handlar om endast läser kärnämnen, ingen andraspråks-undervisning förekommer. På frågan om hur deras skoldag ser ut svarade Erik att atmosfären är avslappnad och att skruvningen på bilar är det som största delen av tiden går åt till. Erik känner att han lär sig mycket och att han kan koncentrera sig. Han tycker inte om skolan men tycker att där han går nu får han ut mycket av dagarna. Han säger: ”Det är roligare att gå till skolan nu...” och han berättar vidare att hans skoltrötthet har minskat. Therese berättar att: ”Vi läser mycket av kärnämnen, och sen så är det ju hur man tar hand om barn å unga, vi får lära oss vad vi ska göra om någon blir skadad och så.” Hon lär sig en del och trivs i klassen och känner att det

fungerar med skolan. Hon tycker att det är roligt att gå till skolan på morgonen. Både Erik och Therese har endast lektioner inom sin klass men idrotten har *Barn och fritidsprogrammet* och *Lilla fordonsprogrammet* tillsammans.

Hur trivs du i din klass och med den inriktning du går på gymnasiet?

På frågan om de trivs i sina klasser och med inriktningen säger Erik att han trivs mycket bra och tycker att ”skruva ju är det enda man kan”. Han tycker att det är kul att gå upp på morgonen och att gå till skolan är självklart nu. När jag frågade Therese hur hon trivs så svarar hon att hon trivs på det program hon går men sen berättar hon att: ”Jag skulle hellre gå kvar på *Lilla fordonsprogrammet* där jag gick innan om det fungerat med klassen och så.” Hon berättar vidare att det inte fungerat med klassen och hon ger som anledning att hon var enda tjejen i klassen och att alla killarna mobbade henne. Hon kände sig ensam och ovälkommen, det var inte roligt att gå till skolan. Hon tyckte att själva utbildningen var roligare och mer intressant på *Lilla fordonsprogrammet* men hon trivs bra på *Barn och fritidsprogrammet* också. Hon trivs bättre med nya klassen och hon säger att hon har en given plats där.

Hur har din skolgång sett ut innan gymnasiet?

När vi kom över på frågan om hur Eriks skolgång sett ut innan så säger han att han gått i vanlig skola innan han började på gymnasiet men att det inte fungerat särskilt väl. Han berättar om hur det varit: ”Jag kom inte överrens med lärare, eftersom jag aldrig förstod så mycket av lektionerna så tyckte dom att jag blev jobbig och stökig. Det blev jag kanske också”. Han känner inte att han har fått det stöd han behövt: ”Om man jämför med hur det var innan så är det ju mycket bättre nu, jag hade behövt den här hjälpen innan”. Han har saknat att vuxna sett honom och att de hjälpt honom i lärsituationer. Han har haft problem med kärnämnen i stort och har aldrig känt att någon lärare velat hjälpa honom att förstå. Då jag frågade Therese hur hennes skolgång innan gymnasiet sett ut så berättar hon att hon har gått två år på ett av ortens högstadium men flyttade sedan till en annan ort där hon fick gå om ett år. Therese säger att hon känt sig lite motarbetad och sviken av skolan: ”När jag fick flytta i högstadiet så började liksom allt om igen, jag fick ingen riktig hjälp på någon av skolorna”. Hon har haft problem att lära sig och inte riktigt trivts, lärarna har inte hjälpt henne utan hela tiden skjutit problemen framför sig och löst problem med att hon ska byta skola.

Känner du att du lär dig mycket och får den hjälp du behöver i skolan?

Jag frågade Therese och Erik om de känner att de lär sig mycket i sin skolsituation nu och båda känner att de får det stöd de behöver i sin nuvarande skolsituation och att deras skolgång nu fungerar väl. Erik berättar att hans program är utformat så att han har längre tid på sig att lära sig saker. Han säger också att lärarna hjälper honom med sådant han tycker är svårt. Att komma till lektionerna där bilarna är i centrum blir en skön vilopaus där han känner att han kan mycket om det han gör. ”När man är i verkstaden, då kan man saker, det är skönt när man får visa att man kan, man slappnar av.” Man ser på hans ansiktsuttryck att han menar vad han säger, han lyser som en sol när han berättar om stunderna med bilarna. Therese säger att hon också har möjlighet att få längre tid på sig till det hon har svårt med, men i övrigt läser hon på samma sätt som de andra i klassen. Hon tycker att det går bra i skolan nu, på följdfrågorna i det här ämnet vill hon inte riktigt svara, hon verkar inte riktigt veta vad det innebär att gå på det nya programmet än.

Tror du att någon ser annorlunda på dig för att du går på en viss sorts gymnasieprogram?

Jag tog mod till mig och frågade Erik om han tror att det finns människor som ser ner på honom för att han går det program han valt men han ger mig det raka svaret: ”Jag bryr sig inte så mycket om det, de får tycka vad de vill”. Han säger vidare att de som vet att han inte tycker om skolan inte bryr sig om vilket program han går på. När jag frågade Therese fick jag inte ett lika säkert svar men hon sa med lite tveksamhet i rösten att hon känner att människor accepterar henne där hon går nu och hon tycker att det känns bra. ”Jag har vänner, sen spelar det inte så stor roll” säger hon.

Känner du dig någon gång utanför i skolan?

På frågan om de någon gång känner sig utanför i skolan så svarar de båda att de inte känner sig utanför utan de säger att de tycker att de är accepterade som de är. De har båda mycket kompisar som de umgås med och ingen har sagt något nedvärderande till dem under deras tid på gymnasiet. ”De enda som jag bryr mig om vad de tycker är mina vänner och dom vet ju hur allt är” säger Erik. Therese säger kort och gott: ”Det är bra nu, jag känner mig inte utanför.”

Vet du vad som står i Läroplanen och Skollagen när det gäller din utbildning?

Jag inledde samtalet om läroplaner och Skollagen med att dra paralleller till när jag själv gick

i gymnasiet. Jag berättade att jag mindes att man själv inte var värst insatt i det hela. När Erik skulle ge sin syn så skrattade han lite igenkännande men sedan visade det sig att han visste en del. Erik sa att han vet att det finns speciella bestämmelser om hans skolgång och att det är bestämt att han ska få extra stöd och ett långsammare tempo i undervisningen. Han tycker att han fått veta det han behöver och han känner att han är välinformerad om vad hans program betyder för hans skolgång. ”När terminerna startar och så, då berättar alltid någon vad det står i läroplanen och så, man får bra information – fast det är inte alltid man orkar lyssna så noga de där gångerna.” Jag berättade även för Therese om hur jag själv känt det på gymnasiet och hon säger: ”Jag vet inte så mycket om det där, tror aldrig att någon berättat något. Det spelar kanske inte så stor roll bara jag får hjälp att klara skolan”. Sen lägger hon till att lärarna ”kanske kunde bry sig lite mer om att eleverna fick veta hur det ser ut och varför”.

Vad vill du göra när du är klar med gymnasiet?

På frågan vad Erik och Therese vill göra när de är klara med gymnasiet så svarar båda att de inte vill läsa vidare och båda önskar arbete inom den inriktning som deras gymnasieprogram har. Erik säger ”Det finns troligen inte så mycket arbete som mekaniker så jag tror att man kommer att arbeta på någon industri eller liknande”. Therese vill söka till olika förskolor och arbeta med de allra yngsta barnen. Hon berättar: ” Jag tycker om barn och vill arbeta som barnskötare.”

Skulle du vilja gå på ett annat gymnasieprogram om det var möjligt?

För att få en förstärkt bild av hur bra eleverna trivs med sina gymnasieval frågade jag om de skulle vilja läsa något annat om det var möjligt. På den frågan svarar Erik att han skulle kunna tänka sig att läsa på ett naturbruksgymnasium med inriktning mot arbete med skogsmaskiner då hans pappa har ett företag där han arbetar med detta, men han säger samtidigt att han tror att han skulle bli trött på det efter ett tag. ”Jag är rädd att jag skulle tröttna, fast det gör man väl på det mesta till slut” säger han. När jag frågade Therese samma fråga så säger hon med allvar i blicken att hon gärna skulle vilja gå kvar på *Lilla fordonsprogrammet* om det bara fungerat med klassen. ”Jag skruvar ju nästan jämt på fritiden, det är det jag tycker är roligast.”

En del forskare vill ta bort särskolan och göra om skolorna så att alla går i skolan på sina egna villkor. Vad tänker du om det?

När jag ställde frågan angående att ta bort särskolan och få till en skola för alla så förstod

ingen av eleverna vad jag menade. Jag fick förtydliga mig och berätta lite extra om vad jag läst i litteraturen. På frågan svarar Erik tillslut att han tror att det inte skulle fungera i längden för att han tror att det skulle bli rörigt och en större arbetsbörda för lärarna. Han tror inte att lärare har nog med utbildning för att klara av en sådan situation och att elever därför skulle bli bortglömda och falla emellan. Han tror att det blir svårt för eleverna att fokusera när det är så olika nivå i deras kunskap, så har det ju varit för honom innan. Det är först när han hamnat i en klass där alla har svårigheter som hans skolgång fungerar. Han tycker att det är bättre nu när de som inte är så duktiga i skolan kan få vara på sin egen kant. ”Det låter som att det skulle bli som det varit för mig innan, tänk alla som skulle bli glömda och inte få nog med hjälp. Det är sånt där som låter fint men som aldrig fungerar på riktigt tror jag.” Therese svarar att hon tycker att det låter bra med en skola där alla får gå efter sina egna förutsättningar. Hon säger vidare att hon tror att det kanske skulle hjälpa många och hon ser framför sig hur hon får arbeta med att skruva på bilar hela dagarna. Hon tycker samtidigt att det är lite svårt att förstå hur jag menar och har svårt att se det framför sig. När jag förklarar lite mer ingående vad som skrivs och diskuteras tycker hon att det låter bättre. Hon bryr sig inte riktigt om hur bestämmelser ser ut eftersom hon ändå aldrig fått veta något om de bestämmelser som finns nu, men hon kan se framför sig hur alla på skolorna skulle få den hjälp de behöver. Hon säger: ”Dom får göra vad dom vill, man får ändå inte veta så mycket. Men om det är som du säger så låter det bra”.

4.1 Sammanfattning av resultat

Båda eleverna var överens om att de trivs med den skolgång de nu går och ingen av dem känner sig utanför i skolan. Det kanske finns människor som ser ner på dem för att de går den sortens gymnasieprogram som de gör men det är inget de känner av eller har noterat. Den sociala situationen de har är alltså väl fungerande och de mår bra. Deras program är utformade så att de läser kärnämnen med en långsammare takt så att alla ska hänga med och utöver de lektionerna så har de lektioner där de får lära sig det som deras inriktningar innehåller. De tycker båda att de för första gången får den hjälp och stöd de behöver och att det är först på särgymnasiet som de kommer framåt. Erik vet lite om läroplaner och skollagen medan Therese inte vet någonting om det. Therese känner att *en skola för alla* kanske skulle kunna vara någonting att satsa mer på men vet samtidigt inte hur det skulle se ut eller fungera. Erik å andra sidan är fast besluten om att det sätt skolan ser ut på idag är riktigt och att en skola för alla inte ser lika bra ut i verkligheten som på papper.

5 Diskussion

När jag gick ut och gjorde min undersökning visste jag inte alls vad jag skulle finna. Jag visste inte alls vad dagens ungdomar i särskolan vet om deras skola och vad som står i styrdokument angående den. Jag visste inte heller alls hur de tänkte angående sin skolgång och det sociala samspelet mellan dem, lärare och andra elever både i och utanför särskolan. Detta har jag fortfarande inte fått svar på, men jag vet vad två elever på en skola i en mellanstor stad i Sverige tycker. Innan jag läste litteraturen har jag tidvis haft ganska starka åsikter om inkludering och jag har pendlat mellan att vara otroligt positiv, så positiv att jag inte kunde se något negativt, och att inte riktigt veta var jag står. Det var i en period när jag inte riktigt visste vad jag egentligen tyckte som min frågeställning kom till liv. Sånär skriver författarna, men vad tycker *eleverna som det handlar om*? Eftersom det bara blev två intervjuer vet jag endast vad dessa två elever tycker. Att det endast blev korta intervjuer med två elever gör att resultatet inte är värst tillförlitligt och jag skulle vilja veta ännu mer. Genom att göra fler intervjuer och genom att gå djupare i de intervjuer som redan gjorts skulle resultatet kanske kunna gillas som vetenskapligt. Jag skulle vilja få ut den här undersökningen till alla särskolor i Sverige för att kunna få ett bredare svar och för att hitta nya vinklar, men man måste också inse sin begränsning. Jag hoppas att ännu någon mer vill forska i detta ämne och att de hittar fler elever som vill och vågar tycka i ämnet. Jag valde ut sex stycken böcker som handlade om integrering på måfå i biblioteket och när jag ögnat igenom alla så såg jag att de hade ungefär samma ståndpunkt. Då valde jag ut de böcker som framförde den på ett enkelt och rakt sätt och jämförde dem med varandra. Jag blev först förvånad att alla böckerna hade samma slutsats om integrering och inkludering. Jag trodde nog att åsikterna skulle gå isär mer än de gjorde.

5.1 Särskola - Lagar och dokument

Innan jag började mitt arbete med litteraturen till detta arbete visste jag inte så mycket om vad som står i Skollagen och läroplaner om särskolan. Jag visste inte vilka direktiv som finns eller vad det är som styr över den. Jag har gjort några dagar av min vfu (verksamhetsförlagda utbildning) under lärarutbildningen på en särskola för elever i klass 1 – 3, det är den enda kontakt med särskola jag haft i hela mitt liv innan jag gjorde intervjuerna. Det blev därför intressant och en viktig del i arbetet för mig att ta reda på mer om vad som står och vad som gäller för de här eleverna. När jag gjorde mina intervjuer fick jag också se ett exempel på hur det kan se ut i skolan med information till elever angående vad som står i styrdokumentet.

Therese berättade att hon knappt hört om några läroplaner eller någonsin fått en genomgång i vad som gäller henne medan Erik tycker att han fått veta en hel del men han säger också att han kanske kunnat lyssna bättre. Kan det vara så att det inte varit intressant för Therese i just den situationen då någon försökt berätta om läroplaner och dylikt så att det är hon som inte lyssnat på informationen. Kan det vara så att många elever i skolan idag inte kan ta till sig information för att den inte är intressant för dem just där och då? Jag minns själv hur lärarna stod och strävade med läroplanen och kursplaner vid varje terminsstart medan vi elever hade fullt upp med oss själva. I Skollagen (Läraryrket 2004) står det att barn och ungdomar som inte kan gå i vanlig skola p.g.a. utvecklingsstörning får gå på särskola, men det står inget om dem som går i särskola utan att ha utvecklingsstörning eller annan diagnos. Under mina intervjuer fick jag träffa elever som finns i särskolan utan att de har någon annan anledning än att de har svårare att lära sig kärnämnen än andra elever. Detta var nytt för mig och jag undrar varför det blir såhär. Det måste finnas mycket man kunnat göra på vägen för att hjälpa eleverna. Enligt vad Erik berättar så har det funnits mycket lärarna kunnat göra annorlunda. Om någon sett hans problem med kärnämnen och get honom extra tid att lära sig och stöd och hjälp hade han kanske klarat av skolan bättre. Han säger själv att allt är mycket bättre nu på särskolan när han blir sedd och får mer hjälp. Han känner nu att någon bryr sig och det hjälper till att lyfta honom framåt. Att några gånger i veckan får göra något som han är duktig på – skruva på bilar, ger honom extra självförtroende så att han orkar ge sig in i det han tycker är svårt sen. Jag vet ju att yrket som lärare är tidspressat men då måste ju något ändras i högre instanser. En elevs skolgång kan inte behöva gå sämre bara för att lärare inte har tid. Jag är ändå rädd att det ser ut så på många platser i Sverige. Therese som säger att hon har känt sig motarbetad av lärare och hela skolväsendet genom sin skolgång har haft ett behov av vuxna som vill lyssna och finnas till hjälp, men var har de funnits? Kanske har de varit begrävda i en hög med pappersarbete. Om man kunnat undvika en övergång till särskola för dessa elever och ändå kunnat ge dem det stöd de behöver, hade det kanske varit det bästa för alla. Genom fortbildning och mer personal i mindre klasser tror jag att färre av eleverna med problem faller igenom. Det behövs mer tid för att möta elever men kanske också mer tid att berätta för elever om vad som står i de dokument som gäller dem. Therese vet ingenting om vad styrdokumentet säger om hennes skolgång. Om det inte beror på hennes ointresse så visar det på att någon, någonstans inte tycker att det är viktigt att elever i åtminstone särskola vet något om lagarna de har att luta sig mot. Jag tycker att det är viktigt att arbeta med styrdokumentet under hela kurser och terminer och att kontinuerligt visa elever vad som gäller.

Att det fanns indelningar i särskolan är något annat som gått mig helt och hållet förbi. Jag har trott att om man inte har någon diagnos så får man inte gå i särskola och att det på gymnasiet blir så att man hamnar på individuella programmet om man har problem med skolan. Jag har också hört tidigare under utbildningen att om man en gång börjat i särskolan under sin tid i grundskolan så måste man gå ett program inom gymnasiesärskolan efteråt. Man får alltså aldrig byta till vanlig gymnasieskola. Men de elever jag intervjuade har på något sätt hamnat under särskolans vingar under senare delen av sin skoltid, kanske har de valt det själva? Detta framgår inte av mina intervjuer för att jag helt enkelt aldrig tänkte på att fråga. För en fortsatt undersökning känns detta dock intressant. Vad gör att elever utan diagnos hamnar i särskolan? Beror det på att det fattas resurser i vanliga skolan? Gymnasiesärskolan står ju under den frivilliga särskolan, har Erik och Therese valt att gå där för att de känner att de inte platsar någon annanstans eller har någon bestämt att de passar bäst in där? Detta är något jag skulle vilja veta mer om och som jag troligen skulle fråga vid en fortsatt intervju.

5.2 En skola för alla – deklARATIONER OCH DOKUMENT

Det som Salamancadeklarationen (2001) skriver om systemens utformning och programmens genomförande känns viktigt. Där står om att skolans utformning ska vara efter elevers behov och inte tvärtom. Skolan borde också ha nog med personal för att någon alltid ska kunna hjälpa sådana som Erik och Therese. Att se på mångfalden borde vara givet för en lärare, att man kan se alla som resurser, även de som har andra egenskaper än en hög kunskapsnivå. I dag finns en tävlan om eliten, man vill vara bäst och kunna mest både i och utanför skolan. Inom min utbildning på Karlstad Universitet, bland annat under året på inriktningen Hinder och möjligheter diskuterade vi detta ofta. Det många av oss var överens om är att det verkar som att det inte bara är inom klasser det tävlas utan också mellan länder. Politiker verkar vilja visa upp den höga kunskapsnivå vi har i Sverige och vad händer med den om man släpper in de som har en lägre kunskapsnivå i den vanliga skolan? Detta kan också vara något som pågår i andra länder men i denna rapport är det skolan och särskolan i Sverige jag fokuserar på. Om man följde Salamancadeklarationen (2001) så skulle en ny värdegrund planteras hos lärare som jag tror är viktig för att få en inkluderad skola och framför allt ett inkluderat samhälle. Det här är en värdegrund som idag finns hos många som väljer att arbeta mer med de elever som har det svårt. Något måste hända med lärarutbildningarna i Sverige om vi vill nå en skola för alla. Att värdegrunden är viktig i läroplanerna märks tydligt, men hur viktig är den där ute i klassrummen? Är det meningen att först när man hamnar inom särskolans ramar, som Erik

och Therese så blir man sedd och får stöd? Deklarationen skriver också om att barnet ska vara i centrum och att deras behov ska tillgodoses. Om detta kan göras utan att de hamnar i särskolan så är det ju ett givet mål att sträva mot, men är det så självklart att särskolan gör detta sämre än den inkluderade skolan skulle göra? Både Erik och Therese har mötts av någon som bryr sig och har tid att hjälpa först på särskolan. Om inte en inkluderad skola är möjlig, så krävs ändå en omformning så att alla kan mötas och få stöd där de är. Både Erik och Therese trivs med sin skolgång nu och har inget negativt att säga om sin utbildning, men om någon hjälpt dem tidigare kanske de sluppit mycket av obehaget som de ändå har i sina ryggsäckar. Det krävs stor omformning av skolan och lärares kunskaper för att skolan ska kunna göra det som särskolan gör idag och man kan bara hoppas att de människor det rör är intresserade av att delta i denna förändring. Först i gymnasiet har Therese och Erik upplevt att man värnar om mångfalden oavsett vilken kunskapsnivå man ligger på. Det är först nu de blir bemötta som någon att räkna med i skolsituationer. Om man följt Salamancadeklarationen (2001) i Sverige och haft lärare med en värdegrund som vilar på den så tror jag att deras skolgång hade sett annorlunda ut.

Läraryrket (2004) skriver i Lpf 94 att undervisning aldrig kan göras lika för alla och det känns som att detta är något som all skolverksamhet borde ta till sig. Therese och Erik har tidigare i skolan mötts av att alla ska in under samma mall och faller man utanför så är man inte riktigt välkommen. Detta har i slutändan inneburit bråk med lärare och skolk för Erik och det har inneburit skolbyten för Therese. Skolan ska vara en trygg plats där man utvecklas, inte ett ställe där man varje dag möter motsättningar. Under min utbildning har jag läst mycket om barn och elever med särskilda behov och under nästan alla diskussioner i grupper och med föreläsare och lärare har vi alla haft liknande uppfattningar om en sak. Vi är många som tror att även om elever inte har särskilda behov av olika sort så har inte alla barn samma förutsättningar att lära eller samma sätt att lära sig bäst på. Detta medför att det som är bra för de elever som har svårigheter kan också vara bra för hela gruppen. Therese upplevde det motsatta under högstadiet, där var hennes svårigheter i vägen så hon flyttades på för att det var lättast för lärarna. Kan detta verkligen vara den rätta vägen att gå och är det egentligen värst moraliskt kan man fråga sig. Jag tycker inte det själv, men samtidigt vet jag att Rom inte byggdes på en dag och att det krävs mycket arbete för att ändra det som nu är så invariant. Jag tror på det Brodèn m. fl (1994) skriver om att först när förutsättningar och förväntningar inte överensstämmer så blir funktionshinder ett handikapp. I Therese och Eriks tidigare skolgång har man väntat sig att de ska vara som alla andra och att de ska klara av vissa saker på viss tid.

Men deras förutsättningar har hela tiden varit på ett annat plan, detta har gått personal och andra berörda förbi, eller så har man inte hunnit ta tag i det. Om fler lärare såg sina elevers förutsättningar och sedan satte förväntningarna därefter så skulle en del av förändringen vara gjord. Även om elever inte har funktionshinder så kan skolan bli svår om man inte lär på samma sätt som andra. Har man svårt i skolan så blir det ändå ett handikapp när ingen är beredd att hjälpa en.

5.3 Från segregering till en skola för alla

I all litteratur jag läst till arbetet så är författarna tämligen överens om vad begreppet en skola för alla står för. Att ha läst vad de tycker har gjort begreppet en skola för alla är något som tilltalar mig, jag känner att jag vill vara med och verka för att detta ska bli verklighet. Jag vill att alla elever ska känna sig välkomna i sin skola och att deras behov ska mötas på ett sätt som gör dem kreativa och sugna på att lära sig. Jag vill inte att några mer elever ska behöva ha en ryggsäck som Therese och Erik har fått med sig. Om man lyckats ändra en enda elevs öde så att de kan bli sedda där de är så har man gjort något. Jag vill att alla elever ska känna att det finns vuxna som är där för deras skull oavsett vilka behov de har. Jag vet inte om många elever i särskolan känner sig segregerade idag, men jag kan inte se att total inkludering där det inte existerar segregation kan vara negativ. Om total inkludering är möjlig vet jag inte, jag tror och hoppas att den en dag kan vara det. I pressmeddelandet av utbildningsdepartementet från den 14 mars 2008 på regeringens hemsida på Internet finns ett utdrag ur skolminister Jan Björklunds förslag till regeringen om att ge betyg till elever i 6:e klass och att omdömen ska delas ut ännu tidigare. Där finns även betygsskalan med som pdf-fil. för att man ska kunna se hur han Björklund tänkt. Hans tankar och idéer är något som skrämmer mig och som gör hela arbetet med en inkluderad skola ännu svårare. Jag tror att det kan medföra att det blir många fler elever som Erik och Therese som hamnar i särskola för att de har svårt med kärnämnen. Om man har en medvetenhet om att bli betygsatt och bedömd i ung ålder så ökar pressen. Vad händer då med dem som inte kan uppnå de resultat som väntas? Hamnar de också i särskola eller sänks kraven på vad man ska kunna i vissa årskurser? Det kommer att ta tid att arbeta mot en skola för alla och det krävs att vi har politiker vid makten som förstår innebörden av det hela. Det krävs också att vi har utbildade lärare som är villiga att lägga ner sin själ i sitt arbete, sådana sorts lärare som Erik och Therese möter i sin skola idag, de som verkar sätta eleven i centrum. Det krävs troligen också mindre klasser och mer personal i skolan. Enligt Erik och Therese känner man sig mindre segregerad i särskolan än i den vanliga skolan om

man har det svårt i skolan. Det är först nu de får blomma ut och vara de som de är fullt ut utan att någon säger att det är fel. Emanuelsson (2001) skriver att det finns värderingar som leder till utfrysning och utpekande av dem som är avvikande, både utarbetad och sådan som bara sker omedvetet. Detta är skrämmande, jag tycker att det är otäckt att man bara genom att följa vissa lagar och föreskrifter tar för givet att en del inte skulle passa in i vår vanliga skola eller ens vårt samhälle. Jag vet att särskolan är till för att hjälpa, men om man aldrig ifrågasätter vad styrdokument och politiker säger blir en utveckling framåt svår. Var är de lärare som ser att de är på väg åt fel håll? Var är de som vågar och orkar stå upp och visa på hur verkligheten ser ut och som vill kämpa för rättvisa och en skola där alla är lika mycket värda? De lärarna/föräldrarna/ politikerna hade behövts för Erik och Therese och de kommer att behövas för de som går i ledet efter dem.

De olika undervisningsformerna i särskolan som Mohlin (2004) tar upp är intressanta tycker jag, att man kan gå i en klass men följa särskolans kursplan. Detta är det sätt som Therese nu är integrerad på, det innebär för henne att hon går i en vanlig klass på Barn och fritidsprogrammet men att hon har en läroplan och ett schema som är från särskolan. Hon säger själv att hon trivs med det här sättet att gå i skolan och att i den klass hon går så trivs hon. Detta betyder i hennes fall att det är bra även ur den sociala synpunkten att vara individintegrerad. I teorin tycker jag att det är att närma sig inkludering, om alla gick i skolan efter sina egna förutsättningar så tror jag att allas behov skulle mötas. Jag tror att om alla hade ett schema och en undervisning som passade just dem så skulle kunskapsnivån kunna höjas än mer, eftersom även de som har det lätt i skolan skulle få en större utmaning. Att göra en skola för alla till en särskola för alla kanske är ett sätt att närma sig.

Jag tycker att det är viktigt att visa vad olika begrepp står för då många missförstånd kan uppkomma inom det här ämnet. Att Molin (2004) skriver om normaliserings-principen visar att det är fler som tänker på samma sätt. Man kan tro att ett inkluderingsstänkande vill leda till att alla ska vara i skolan på de normalbegåvades villkor medan det i själva verket är precis tvärtom. Man vill att alla ska få sina behov tillgodosedda och att alla ska få en utbildning som passar just dem. Detta skulle innebära att Erik och Therese fick en utbildning som passade dem som hand i handske. Jag vet inte hur man skulle göra för att uppnå detta men det är det som Emanuelsson (2001) vill att vi strävar efter, det är detta han menar med en skola för alla. Elever skulle kunna läsa sådana kurser som passar dem allra bäst och de skulle inte behöva vara annorlunda för att de hade en sådan utbildning då det skulle gälla alla. För att man som

elev ska få en förberedelse för livet som kommer och för att kunna leva ett liv själv i så stor utsträckning som möjligt så krävs det att man från början får verktygen man behöver. Om man går igenom skolan och hela tiden är segregerad både socialt och kunskapsmässigt blir det svårt att senare passa in i ett liv där alla andra har fått ett försprång genom skolan. Samtidigt kan man vara lika segregerad både socialt och kunskapsmässigt i vanliga skolan, om inte ännu mer. Detta är vad både Erik och Therese varit med om innan, de har inte passat in under skolans ramar, detta har medfört att de flyttats till särskolan. Jag har fått uppfattningen att mycket av integreringen som sker inom skolan idag är fysisk och funktionell, men vad händer egentligen med den sociala och kunskapsmässiga integreringen? Försvinner den bland alla fina papper man kan visa upp för att visa att "vi minsann arbetar med integrering på vår skola" eller är det en bredare verklighet? Detta är något jag önskade att jag var mer insatt i, men enligt böckerna jag läst så verkar mycket gott arbete försvinna i byråkrati och lokala bestämmelser som sätter krokben. I Therese fall fungerar integreringen på alla plan men är det verkligen så för alla? Jag tror att om man får gå i samma klass som andra och ha alla lektioner tillsammans så skapas en ny väg för socialt samspel än om man bara har någon lektion ibland tillsammans. Om vi ska uppnå ett större arbete med samhällelig integrering måste mer arbete göras i skolan så att den sociala integreringen får större rum där. Jag tror att det är svårt att lära gamla hundar att sitta. Har man genom 12 års skolgång lärt sig att de med särskilda behov är några som finns i en egen byggnad eller i egna korridorer, så är det svårt att lära om sen. Hur ska man kunna lära sig att acceptera att de finns med som en viktig del i vårt samhälle om inte arbetet börjat tidigare. Ska de hela livet vara de som finns i en annan byggnad eller en annan del av samhället? Det är dags att ta tag i det redan i skolan, ju tidigare desto bättre. Kanske kan det vara så att Therese och Erik inte känner sig segregerade just för att de haft en skolgång utanför särskolan större delen av sitt liv? I vilket fall har de ändå fått ett slags lyckligt slut på sin historia. Jag hoppas att alla kan få det. Emanuelsson (2001) skriver att det finns de som får en funktionellt integrerad skolgång medan den sociala och kunskapsmässiga glöms bort och att detta fortsätter under hela deras utbildning och kanske vidare i livet. Något måste göras för alla dem.

Jag vill som Emanuelsson (2001) se på integrering som vägen mot inkludering, att det är den totala omslutelsen man vill åt. Jag vill att elever som Erik och Therese i framtiden ska ha sin egen utvecklingsplan som bara gäller dem, som för dem fram i sin personliga utveckling. Jag önskar att de kan slippa känna misslyckande för att de inte uppnår de förväntningar som politiker som egentligen inte vet hur det är har satt. Det är vidare jätteviktigt att se att det

arbete som görs för elever med särskilda behov kan gynna *alla* barn. Alla barn kan ha gott av att undervisning ändras efter dem som behöver större stöd. Hade någon visat detta för Eriks lärare när han var yngre så kunde han kanske ha fått den hjälp han behövde där han var. Kanske hade han då klarat ett vanligt gymnasieprogram och kanske hade han kunnat läsa vad han än ville. Det är som Emanuelsson (2001) skriver, lärares uppgift är att lösa problem som uppstår och att se till att undervisningen är tillgänglig för alla i klassrummet. Detta är något som Therese och Eriks tidigare lärare inte lyckats bra med, men som deras nuvarande lärare verkar ha förstått vikten av. Om en lärare med en stark värdegrund i ryggen och en kunskap om elever som inte uppnår kunskapsmålen hade mött deras väg tidigare kanske problemen lösts tidigare och på ett annat sätt. Jag vet att lärare idag har tidsbrist och att de har en svår situation med stora klasser och för mycket pappersarbete. Som lärare är det svårt att se varje elev men jag kan inte se arbetet som lärare som lika givande om man bara undervisar för dem som redan förstår. Jag ser de som har svårigheter som en extra utmaning och de borde kunna ge läraren extra energi och lust att undervisa. Visst ska man brinna för alla sina elever och ägna tid även åt dem som redan förstår och som klarar av situationen bra. Jag menar bara att är man inte beredd att ta utmaningen som elever med svårigheter innebär så blir det nog svårt att möta alla elever i skolan på ett sätt som motsvarar läroplanernas önskan.

5.4 Lärares roll vid inkludering

Jag har tidigare nämnt lärarens roll vid inkludering, och Shippen m. fl (2005) visar vikten av utökad utbildning för lärare. Om vi ska komma framåt i arbetet mot inkludering måste lärare ges vidare kunskap och bli djupare insatta i pedagogik och specialpedagogik. Erik insåg vikten av detta, han sa nästan direkt att det blir en ökad arbetsbörda för läraren och att dagens lärare inte har nog med utbildning för att klara det. Kanske har han sett något som våra politiker ser också, men har man mer bakgrundsfakta och mer kunskap i ämnet så kan man kanske välja att se det på ett annat sätt. Våra politiker skulle behöva möta dem i skolan som vet hur det verkligen ser ut. Man skulle kontinuerligt behöva uppdatera sig om skolans värld som politiker för att kunna fatta rätt beslut. Att på universitetet få 5 veckors utbildning i specialpedagogik om man inte valt det som inriktning eller specialisering känns alldeles för lite. Detta tycker jag visar lite på vilka värderingar som finns i vårt samhälle. Det finns nästan en elev i varje klass med särskilda behov, hur är det tänkt att man ska klara av att ge den eleven en bra undervisning om man inte läst någon specialpedagogik? Har Erik och Therese tidigare lärare fått någon utbildning i specialpedagogik, var det kanske för längesedan?

Therese har fått byta skola p.g.a. sina svårigheter att lära. Har detta varit den enklaste utvägen för lärarna eller har det berott på något annat? Händer det ofta i Sverige att elever flyttas på för att de ses som besvärliga? Jag tror att om vi som lärare ska klara av att ha elever med svårigheter i våra klasser så behöver vi mycket utbildning i specialpedagogik. Jag känner att min utbildning i specialpedagogik inte är nog för att klara arbetet med dessa elever och jag har ändå läst 40 veckor i ämnet då jag valt det som inriktning. Jag vill läsa mer och fortbilda mig ofta i ämnet då dessa elever är viktiga för mig. En av mina framtidsplaner är också att utbilda mig till specialpedagog.

5.5 Diskussion av resultat

Det är svårt att få in och diskutera all information från resultatet i jämförelse med litteraturen, därför skriver jag också en egen rubrik i ämnet.

Erik sa under intervjun att han tyckte om att vara på de lektioner som innebär skruvande och han sa att det är det enda han kan. Jag tycker det visar lite på vad en person som har svårt i skolan får med sig när denne inte får någon hjälp. När han under skolgången mött problem som ingen velat hjälpa honom med har han undermedvetet lärt sig att han inte kan någonting. Har man svårt i skolan så sänks självkänslan, det hela blir inte bättre av att lärare inte hjälper till. Han säger själv att han inte tyckt att det varit roligt att gå till skolan när han inte förstått så bra. När man väljer att vara lärare tycker man troligen att det är roligt att arbeta med människor och man vill finnas till för dem och ge dem inspiration att lära. Om en elev inte tycker att det är roligt att gå till skolan så lär den sig troligen inte heller lika mycket, det är att lyckas mindre bra som lärare. Jag menar inte att just Eriks tidigare lärare misslyckats. Det finns alltid en anledning till varför människor hanterar saker som de gör och jag tror som jag nämnt tidigare att det är tidsbrist och för lite personal inom skolan och att detta bidrar. Jag menar däremot att de lärare som inte går till jobbet för sina elevers skull och som inte är förmögna att ge elever lust att lära kanske är på fel plats eller behöver fortbildning. Jag har i min skolgång själv mött lärare som verkar för trötta och invanda i sitt arbete för att orka möta varje elev. Det är min uppfattning att det fattas resurser på så många platser, det fattas utbildning, pengar och tid, detta påverkar givetvis hur lärare utför sina jobb. Jag tror också att det påverkar hur väl lärare idag ser sina elever, men jag tror att om man har en god värdegrund så är risken mindre att någon faller emellan som Therese och Erik gjort.

Mohlin (2004) och Emanuelsson (2001) skriver mycket om segregeringen i särskolan. Detta är inget som någon av de jag intervjuade har berättat om. Therese har varit mobbad men det berodde mer på att hon var ensam tjej på ett program där killarna syns och hörs mycket än att hon inte klarar av en del skolämnen så bra. I den klass där hon går nu har hon mycket kompisar och även i andra klasser, hon känner sig aldrig utanför. Detta gör att framtiden ser ljus ut för Therese, hon har klarat att fortsätta sträva socialt trots motgångar tidigare. Erik säger att det säkert finns människor som ser ner på honom men att han inte bryr sig. De som har en åsikt han bryr sig om vet att han tycker att det är svårt men att det nu går bättre än innan. Han säger också att han har mycket kompisar och att han aldrig känner sig utanför för att han går på det program han gör. Erik har på sin nuvarande skola utvecklat en självkänsla och ett självförtroende som ger honom sociala färdigheter han annars kanske missat. Om han fortsatt i en vanlig skola där han bara mött motstånd och svårigheter hade han kanske varit en av alla elever i Sverige idag som har för dålig självkänsla för att stå upp för sig själv. Många tonåringar idag strävar med en dålig självkänsla och denna försvårar sociala situationer på alla sätt. Alla behöver någon som tror på det man gör och den man är som Erik nu fått. Både Erik och Therese berättelser tycker jag visar på att just här är elever med svårigheter mer segregerade i den vanliga skolan än de är i särskolan.

Eftersom ingen av eleverna är insatta i vad forskarna gör och diskuterar angående en skola för alla så var det svårt för dem att svara på min sista fråga. Jag förstår att det är svårt för dem att se att det skulle fungera när den skola som finns nu inte fungerat i deras tidigare utbildning. När de nu äntligen fått hjälp så tycker de att särskola är någonting som fungerar bra. Kanske om de fick ännu mer bakgrundsfakta och om någon berättade mer ingående om vad som sägs, skulle de se vad en inkluderad skola kan göra för de elever som är i deras situation.

Jag vill låta en dikt avsluta min diskussion in detta arbete. Jag har valt den för att jag tycker att den visar på att du som lärare har makt i din hand att hjälpa eller stjälpna en elev. Har du inte en underliggande tro på att alla elever är lika mycket värda och har lika mycket att ge oavsett kunskapsnivå så kan du förstöra mycket för en elev. Om man tror på sina elever och på deras förmåga att lyckas så kan man lyfta fram det bästa hos dem. Jag vet tyvärr inte vad författaren till dikten heter då jag snappat upp den för länge sedan i ett sammanhang jag inte minns.

What you think of me

I will think of me

What I think of me

I will be

5.6 Slutsats

Mitt syfte med arbetet var att ta reda på hur elever i särskola ställer sig till att gå i särskola jämfört med att gå i vanlig skola och att ta reda på vad de vet om integrering och en skola för alla. Min frågeställning lyder: Vilken syn har elever på en inkluderad skola?

Min slutsats av detta arbete är att jag tror att vi har ett stort arbete framför oss för att komma till ett mål som förhoppningsvis är inkludering. Jag är fortfarande osäker på om elever i särskolan upplever sig segregerade då min undersökning inte kan visa det av två korta intervjuer. Jag har fått en glimt av hur det kan se ut men jag tvivlar på att det alls finns ett svar som gör alla parter nöjda och som ger genljud för hur alla känner. Det är lätt att ta för givet att bara för att man inte är en del av det som de flesta ser som det *normala* så känner man sig utanför. Bara detta är en fördom som visar hur vridet samhället är när man inte kan se mångfald i kunskap som något positivt. Erik och Therese sa ju båda två att de inte känner sig utanför, så åtminstone för dem stämmer det inte. Jag tror på en inkludering, jag tror inte att den kan vara negativ, men samtidigt är jag osäker på om den skolordning vi har idag verkligen är så negativ som t.ex. Emanuelsson (2001) och Mohlin (2004) verkar tycka. Eftersom min undersökning bara involverat två intervjupersoner kan jag inte svara på vad eleverna i stort känner. Jag vet bara att just de två jag intervjuat känner att de trivs bättre i särskolan än de gjort i den vanliga skolan. Therese tycker att en inkluderad skola låter intressant medan Erik tror att det är något som inte fungerar i verkligheten även om det låter fint på papperet. Jag vet också att det i detta fall inte går att se likheter eller skillnader mellan könen. Det är inte möjligt att få reda på vad alla särskoleelever som har erfarenhet av vanlig skola tycker om sin skolsituation eftersom två personer inte kan avgöra vad alla tycker. Alla elever har sina egna ryggsäckar fulla med erfarenheter från skolan och att genom att intervju två stycken tro att man fått ett svar som gäller alla är befängt. En mycket större och djupare undersökning krävs för att få en större bild av det hela. Som jag sa innan så tror jag att det är svårt att någonsin hitta ett svar som är sanningen, i slutändan måste man generalisera. Att generalisera går dock inte förrän undersökningen fått större vidd och djup.

5.7 Fortsatt forskning

Fortsatt forskning i ämnet är något jag skulle önska, det känns viktigt för att arbetet mot inkludering ska kunna gå framåt. Det krävs att fler blir insatta i ämnet och att dessa kan påverka politiker och styrande i rätt riktning. Jag önskar att fler kunde ta reda på elevers ståndpunkt och känslor.

Referenslista

Andrén, Anders. (2008) *Jan Björklund om det nya betygssystemet: Det ska löna sig att plugga* (elektronisk), Regeringen i Sveriges officiella hemsida
<http://www.regeringen.se/sb/d/8543/a/78663> (2008-03-14)

Brodén, Annika; Högefjord, Maria & Petersson, Mårten. (1994) *Förhållningssätt i särskolan*. Örebro: Social- och omsorgsförvaltningen

Bryman, Alan. (2001). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber AB

Emanuelsson, Ingemar. (2001). "Integrering, bevarad normal variation i olikheter." I Rabe, Tullie & Hill, Anders (Redaktörer). *Boken om integrering – Idé, teori och praktik*. Trelleborg: Berlings skog.

Lagman, Edvin; Bergman, Gösta; Hultman, Charles & Lagman, Elna. (1990). *Stora ordlistan*. Arlöv: Almqvist & Wiksell Läromedel AB.

Läraryrket. (2004) *Lärarens handbok*. (2004) Solna: Läraryrket

Molin, Martin. (2004). *Att vara i särklass – om delaktighet och utanförskap i gymnasiesärskolan*. Linköping: UniTryck

Regeringskansliet. (2006) *Konventionen om barns rättigheter*. (2006). Stockholm: Regeringskansliet

Shippen, Margaret E; Crites, Steven A; Houchins, David E; Ramsey, Michelle L & Simon, Marsha. (2005). Preservice Teachers' perceptions of including students with disabilities. *Teacher Education And Special Education: Vol. 28, No 2*.

Svenska Unesco-rådet. (2001) *Salamancadeklarationen och Salamanca + 5*. (2001) Svenska Unesco-rådets skriftserie.

Bilaga 1

Intervjuguide

1. Hur ser din skoldag ut?
2. Hur trivs du i din klass och med den inriktning du går på gymnasiet?
3. Hur har din skolgång sett ut innan gymnasiet?
3. Känner du att du lär dig mycket och får den hjälp du behöver i skolan?
4. Tror du att någon ser annorlunda på dig för att du går på ett visst sorts gymnasieprogram?
5. Känner du dig någon gång utanför i skolan?
6. Vet du vad som står i läroplanen och skollagen när det gäller din utbildning?
7. Vad vill du göra när du är klar med gymnasiet?
8. Skulle du vilja gå på ett annat gymnasieprogram om det var möjligt?
9. En del forskare vill ta bort särskolan och göra om skolorna så att alla går i skolan på sina egna villkor. Vad tänker du om det?